

Statistiska centralbyrån
Statistics Sweden

Statistiska centralbyrån

Principiella grunder för Arbetskraftsundersökningarna (AKU) och arbetsmarknadsstatistiken

2010:1

I serien Bakgrundsfakta presenteras bakgrundsmaterial till den statistik som SCB producerar inom området arbetsmarknad och utbildning. Det kan röra sig om produktbeskrivningar, metodredovisningar samt olika sammanställningar som kan ge en överblick och underlätta användandet av statistiken.

Utgivna publikationer från 2000 i serien Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken

- 2000:1 Övergång till yrkeskodning på fyrsiffernivå (SSYK) och införande av jobbstatuskod i SCB:s lönestatistik
- 2000:2 The Information System for Occupational Injuries and the Work-related Health Problems Survey – A comparative study
- 2000:3 Konferens om utbildningsstatistik den 23 mars 2000
- 2001:1 Avvikelser i lönesummestatistiken – en jämförelse mellan LAPS och LSUM
- 2001:2 En longitudinell databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning 1990–1998
- 2001:3 Staff training costs 1994–1999
- 2001:4 Studieresultat i högskolan i form av avklarade poäng
- 2001:5 Urvals- och estimationsförfarandet i de svenska arbetskraftsundersökningarna (AKU)
- 2001:6 Svar, bortfall och representativitet i Arbetsmiljöundersökningen 1999
- 2001:7 Individ- och företagsbaserad sysselsättningsstatistik – en jämförelse mellan AKU och KS
- 2002:1 Tidsseriebrott i utbildningsregistret 2001-01-01
- 2002:2 En longitudinell databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning (LOUISE) 1990–1999
- 2003:1 Exempel på hur EU:s "Quality Reports" kan skrivas – avser Labour Cost Survey (LSC) 2000
- 2003:2 Förändrad redovisning av högskolans personal
- 2003:3 Individ- och företagsbaserad sysselsättningsstatistik – en fortsatt jämförelse mellan AKU och KS
- 2003:4 Sjukfrånvarande enligt SCB och sjukskrivna enligt RFV
- 2003:5 Informationssystemet om arbetsskador och undersökningen om arbetsorsakade besvär. En jämförande studie
- 2004:1 Samlad statistik från SCB avseende ohälsa
- 2004:2 Översyn av forskarutbildningsstatistiken. Bedömning av kvaliteten
- 2004:3 Sjukfrånvaro och ohälsa i Sverige – en belysning utifrån SCB:s statistik
- 2005:1 En longitudinell databas kring utbildning, inkomst och sysselsättning (LOUISE) 1990–2002
- 2005:2 Nordisk pendlingskarta. Huvudrapport
- 2005:3 Nordisk pendlingskarta. Delrapport 1–4.
- 2005:4 Flödesstatistik från AKU
- 2005:5 Flow statistics from the Swedish Labour Force Survey
- 2006:1 Sysselsättningsavgränsning i RAMS – Metodöversyn 2005

Fortsättning på omslagets tredje sida!

Bakgrundsfakta

Principiella grunder för Arbetskraftsundersökningarna (AKU) och arbetsmarknadsstatistiken

Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2010:1

**Statistiska centralbyrån
2010**

Background Facts

Labour and Education Statistics 2010:1

Basic principles for Labour Force Surveys (LFS) and labour market statistics

Statistics Sweden
2010

Producent
Producer SCB, avdelningen för befolkning och välfärd
Statistics Sweden, Population and Welfare Department
BOX 24300
SE-104 51 STOCKHOLM

Förfrågningar
Inquiries Hassan Mirza, +46 8 506 946 72
hassan.mirza@scb.se

Berndt Öhman
berndt.ohman@bredband.net

Det är tillåtet att kopiera och på annat sätt mångfaldiga innehållet i denna publikation.

Om du citerar, var god uppge källan på följande sätt:

Källa: SCB, Bakgrundsfakta, Arbetsmarknads- och utbildningsstatistik 2010:1, *Principiella grunder för Arbetskraftsundersökningarna (AKU) och arbetsmarknadsstatistiken*.

It is permitted to copy and reproduce the contents in this publication.

When quoting, please state the source as follows:

Source: Statistics Sweden, Background Facts, Labour and Education Statistics 2010:1 *Basic principles for Labour Force Surveys (LFS) and labour market statistics*.

ISSN 1654-465X (online)
ISSN 1103-7458 (print)
ISBN 978-91-618-1521-0 (print)
URN:NBN:SE:SCB-2010-AM76BR1001_pdf (pdf)

Printed in Sweden
SCB-tryck, Örebro 2010:05

Förord

Utformningen i arbetskraftsundersökningarna har sin utgångspunkt i ILO:s konventioner och rekommendationer. Dessa har utvecklats i samverkan mellan regeringar, arbetsmarknadens parter, arbetsmarknadsekonomer och statistiker från världens alla hörn. De svenska Arbetskraftsundersökningarna (AKU) har sedan sin start ledsagats i stort av ILO:s rekommendationer och konventioner dock med ett undantag. Heltidsstuderande som vill och söker arbete och som enligt ILO:s regler ska klassas som arbetslösa i AKU, undantogs mellan 1987 och oktober 2007, från AKU:s redovisning av arbetslöshet. I redovisningen ingick dessa istället i gruppen "Ej i arbetskraften". Under 1990-talets höga arbetslöshet ifrågasattes arbetslöshetssiffrorna. Orsaken var bl.a. att vissa kategorier av deltagare i arbetsmarknadspolitiska åtgärder, som var heltidsstuderande, men som ville ha och sökte arbete, inte redovisades som arbetslösa. Förhållandet skapade ännu mer otydlighet när ILO, OECD och Eurostat samtidigt inkluderade dessa i sina redovisningar för Sverige. Under den senaste tiden har en diskussion förts kring ungdomsarbetslösheten och hur den bör beräknas.

Föreliggande rapport är ett försök att skapa klarhet i denna fråga och förtydliga begreppen i AKU i synnerhet och arbetsmarknadsstatistiken i allmänhet. Det finns ett flertal rapporter som beskriver hur AKU är utformat. Denna rapport resonerar kring varför AKU har den utformning som den har.

Rapporten är skriven av Berndt Öhman, tidigare ansvarig för arbetsmarknadsstatistiken på SCB under 15 år. Författaren svarar självständigt för innehållet i rapporten. SCB delar författarens synpunkter och har förhoppningen att den ska bringa klarhet i AKU:s definitioner m.m. och hur dessa hänger samman och därmed ge en bättre grund för hur statistiken skall tolkas.

Statistiska centralbyrån i maj 2010

Mats Wadman

Hassan Mirza

Innehåll

Förord	3
1 Inledning.....	7
2 Internationellt perspektiv	9
3 Sverige.....	11
4 Arbetskraftsundersökningarna (AKU)	13
4.1 En teoretisk utgångspunkt.....	14
4.2 Begrepp och definitioner	15
4.2.1 Befolkningen	16
4.2.2 Arbetsutbudet – sysselsatta	16
4.2.3 Arbetsutbudet – arbetade timmar och arbetstider	18
4.2.4 Arbetsutbudet – arbetslösa	19
4.2.5 Heltidsstuderande (som söker arbete)	20
4.2.6 Andel av befolkningen eller arbetskraften	22
4.2.7 Ungdomsarbetslösheten.....	24
4.2.8 Grupper med svag anknytning till arbetsmarknaden	24
4.3 Flödesstatistik	26
5 Arbetskraftsefterfrågan	29
5.1 Arbetskraftsefterfrågan – tillsatta jobb.....	29
5.2 Arbetskraftsefterfrågan – vakanser	29
5.3 Arbetsvillkoren	30
5.4 Konjunktur och struktur	30
BILAGA	33
Några grundläggande definitioner i AKU.....	33

1 Inledning

Arbetsmarknadsstatistikens uppgift är att ge information om arbetsmarknadens tillstånd och utveckling. Det kräver en omfattande och allsidig statistik. Det finns ingen enskild indikator som ensam kan ge den nödvändiga informationen.

Arbetsmarknadsstatistiken kan ses som både ekonomisk och social statistik. Det är, om man så vill, två olika aspekter av arbetsmarknaden. Ingenting hindrar att man lägger till även andra aspekter av den. Arbetsmarknadsstatistiken skall utformas så att den ger underlag för olika användare och för olika slag av bedömningar av arbetsmarknaden.

Statistiken om arbetsmarknaden kan sägas handla om arbetskraften. Den ska, mer idealt, ge en heltäckande och aktuell statistik som belyser väsentliga aspekter av arbetsmarknaden och redovisar situationen för olika grupper. Det kräver ett rikt innehåll av variabler och en mängd olika typer av redovisningar.

Vi har i Sverige en omfattande statistik kring arbetskraften i form av tre heltäckande undersökningar, baserade på register, företag och individer. Det finns ingen riktig motsvarighet inom andra statistikgrenar till dessa *tre* heltäckande statistikprodukter över arbetskraften.

- Registerstatistiken bygger på skatteuppgifter och är en s.k. totalräknad statistik med relativt begränsad information om varje enskild individ. Den kommer sent men har stora redovisningsmöjligheter ned till små grupper. Den ger också möjligheter till paneler som kan följas över tiden och kan lätt kopplas till annan registerstatistik. Regeringen har gett uppdrag om en utredning vars uppgift är att undersöka möjligheten att samla in nödvändig information månadsvis istället för årligen. Om detta genomförs skulle aktualiteten kraftigt förbättras. Registerstatistiken används dessutom som hjälpinformation i Arbetskraftsundersökningarna (AKU). Även denna funktion skulle förbättras och därmed kvaliteten i AKU.
- Företagsstatistiken ger ett företagsperspektiv med information om antal anställda *i företagen* (snarare än om individers sysselsättning) och om *avgångna* och *rekryterade*. Den kan också ge information om företagens *vakanser*.
- AKU är urvalsundersökning över *individer* med en omfattande information om varje individ, snabbt publicerad och med täta frekvenser. Den kan beskrivas som en kvartalsundersökning där en tredjedel (av urvalet) publiceras för varje månad. Eftersom varje person återkommer i åtta löpande kvartal ger AKU också möjligheter att följa individerna över tiden i s.k. flödesstatistik.

Tillsammans ger dessa tre undersökningar en innehållsrik och mångsidig information om sysselsättning, arbetslöshet och vakanser. De ger både en snabb statistik och en statistik som går ner på totalräknad individnivå. Avsikten är att den ska motsvara *många* användares behov av statistik. Bland dem är dock AKU den som ger det grundläggande helhetsperspektivet på arbetskraften och den som ger det officiella måttet på arbetslöshet.

Arbetsmarknadsstatistiken består också av statistik över villkoren för individens arbete i form av arbetsmiljöförhållanden och löner. Arbetskraftsundersökningarna (AKU) ger en del information om arbetsmiljön. För arbetsskador finns en särskild registerstatistik. Vi har numera också en heltäckande lönestatistik: både en kortperiodisk statistik för konjunkturändamål och en (delvis totalräknad) årsstatistik för strukturella analyser av löneutvecklingen. Det finns också statistik utanför SCB av stort värde. Där bör främst nämnas Arbetsförmedlingens statistik över antalet vid arbetsförmedlingarna anmälda arbetssökande.¹

Vi ska i fortsättningen främst inrikta oss på AKU.

¹ SCB har gjort flera jämförelser mellan SCB:s siffror över arbetslösa och Arbetsförmedlingens siffror över arbetssökande.

2 Internationellt perspektiv

Den officiella statistiken har med åren blivit alltmer internationellt präglad. Det finns ett omfattande samarbete mellan (nästan) alla världens länder inom ramen för FN, OECD, EU och andra internationella organisationer. Skälet är vikten av *internationella jämförelser*. Värdet av en nationell statistik ökar påtagligt om det finns en motsvarande statistik i andra länder. De specifikt nationella behoven får därför ibland underordnas vikten av internationell jämförbarhet. En lösning kan vara att på nationell nivå komplettera statistiken med ytterligare variabler och nya indelningar. Ett internationellt samarbete kan också bidra till *en allmänt högre kvalitet* i statistiken.

Det är lätt att förstå att internationella jämförelser underlättas av en likartad statistik i alla länder. Det är viktigt att förstå att det ändå kvarstår många svårigheter att göra dessa jämförelser. Om arbetsmarknaden har en mycket olika karaktär i olika länder är jämförelser svåra att göra även när statistiken är likartad. Skälet är att vi då delvis jämför olika företeelser. Det är alltså angeläget att ha en likartad statistik men vi bör se alla problem som finns i sådana jämförelser. Ett exempel inom arbetsmarknadsstatistiken är jämförelser av ungdomsarbetslösheten i olika länder.

Det internationella samarbetet kring arbetsmarknadsstatistiken startade tidigt. Den internationella arbetsorganisationen (International Labour Organisation, ILO, med säte i Genève) inrättades redan 1919 under Nationernas förbund (NF) och blev sedermera ett FN-organ. OECD har också visat ett stort intresse för arbetsmarknadsstatistiken. EU har genom sitt statistikorgan Eurostat i Luxemburg drivit på statistikutvecklingen över ett brett område inom hela EU och där har arbetsmarknadsstatistiken utgjort ett viktigt inslag. EU har samtidigt i hög grad anpassat sig till ILO:s riktlinjer inom arbetsmarknadsstatistiken. Även för en stor union som EU är kravet på internationell jämförbarhet inte bara mellan EU-länder utan över hela världen en viktig fråga.

Det ledande internationella organet inom arbetsmarknadsstatistiken måste alltså vara FN-organet ILO. Det har lagt grunden för en bred arbetsmarknadsstatistik över både arbetskraft, arbetsskador och löner. Vikten av att kunna presentera reallöner – där löneutvecklingen tar hänsyn till inflationen – har gjort att ILO:s statistik även omfattar ett ansvar för konsumentprisindex. Det räknas normalt inte till arbetsmarknadsstatistik. ILO brukar samla ILO:s medlemmar till en stor statistikkonferens ungefär vart femte år och har därutöver en rad olika möten kring olika delar av arbetsmarknadsstatistiken.

ILO har antagit en *konvention nr 160* som lägger grunden för arbetsmarknadsstatistikens innehåll: *Convention concerning labour statistics* (1985). Där anges också att statistiken skall utformas i samarbete med parterna på arbetsmarknaden. Därmed lades den formella grunden för EFAM (Expertgruppen för arbetsmarknadsstatistik), som alltså är knuten till SCB:s arbetsmarknadsstatistik.

ILO har mer ingående redovisat sina synpunkter på statistikens utformning i en särskild *rekommendation nr 170* för arbetsmarknadsstatistiken: *Recommendation concerning labour statistics* (1986). Man har vidare antagit ett antal resolutioner på olika delar av arbetsmarknadsstatistiken. Där ingår definitioner av begrepp som ekonomiskt aktiv befolkning, sysselsättning, arbetslöshet, undersysselsättning, arbetade timmar, arbetskostnader, anvisningar för en integrerad lönestatistik, arbetsskador etc.

Ett viktigt exempel är ILOs långvariga arbete med yrkesklassificering. ILO antog vid 1987 års statistikkonferens i Genève en ny sådan klassificering: *International Standard Classification of Occupations*, kallad ISCO 88 (som ersatte ISCO 68). Eurostat bygger på denna klassificering med en mindre justering i sin ISCO(COM). Den svenska yrkesklassificeringen – *Standard för svensk yrkesklassificering (SSYK)* – bygger också på ISCO88.

En annan klassificering av stort intresse för arbetsmarknadsstatistiken gäller utbildning men där har ett annat FN-organ, UNESCO i Paris, ansvaret för klassificeringen: *International Standard Classification of Education (ISCED)*. Den svenska versionen heter *Svensk utbildningsnomenklatur (SUN 2000)*.

Många enskilda länder har också utfört ett viktigt utvecklingsarbete inom arbetsmarknadsstatistiken. Där bör bl.a. nämnas *Bureau of Labour Statistics* i USA. Denna byrå har, av samma skäl som ILO, även hand om statistiken över konsumentprisindex.

3 Sverige

Sverige kan anses ha satsat rätt mycket på arbetsmarknadsstatistiken. Det finns en lång historisk tradition för en sådan statistik och 1985 inrättades en särskild avdelning vid SCB för denna statistik.

Sveriges internationella samarbete äger numera rum främst inom EU-organet Eurostat i Luxemburg som i sin tur samarbetar med andra internationella organ och i hög grad inordnar sig i FN-systemet. Det gäller inte minst AKU. EU har arbetat på att alla länder inom unionen ska införa en AKU (Labour Force Survey, LFS) med hög ambition och stor enhetlighet. Det är en ambition som det finns all anledning att stödja. Eurostat har utarbetat en särskild handbok för AKU med föreskrifter om AKU:s innehåll och utformning. Från och med april år 2005 är AKU EU-anpassad enligt EU-förordning No 430/2005. AKU regleras av ett flertal EU-regleringar. Fr.o.m. år 2007 är AKU helt EU-harmoniserad.

4 Arbetskraftsundersökningarna (AKU)

AKU kan betraktas som den viktigaste undersökningen kring arbetskraften. Den har som syfte att ge en allsidig och heltäckande bild av arbetskraften och utgör ett självklart underlag för arbetsmarknadspolitiken. Den utgör vidare ett underlag i systemet för nationalräkenskaper och ingår därigenom i den ekonomiska statistiken. Den utgör överhuvudtaget ett underlag inte bara för sysselsättningspolitiken utan för hela den ekonomiska politiken. Där finns den viktigaste produktionsfaktorn: arbetsinsatsen, ett ekonomiskt mått på dess vikt är löneandelen i BNP. AKU behövs för en bedömning av hela samhällsutvecklingen från både ekonomiska, sociala och andra synpunkter.

Statistiken måste utformas med hänsyn till dessa krav. De har ofta karaktären av instrumentella krav: statistiken ska ge kvantitativa besked – siffror – om olika förhållanden och dessa används som ett direkt underlag för beslutsfattande. Målen för politiken har ofta kvantitativ karaktär med siffermässiga mått på hur sysselsättning och arbetslöshet bör eller får utvecklas.

Den ekonomiska politiken ställer höga krav på det statistiska underlaget. Hela den ekonomiska statistiken måste därför bygga på en ekonomisk-teoretisk grundval som genomsyrar alla delar av statistiken, över både produktion och priser, finansmarknad och arbetsmarknad. osv. De olika delarna ska ju också gemensamt bygga upp en sammanfattande bild i form av mått på en nationell produktion, alltså nationalräkenskaperna.

Denna statistik är som framgång också föremål för en internationell samordning. ILO:s konvention över arbetsmarknadsstatistiken speglar i första hand den ekonomiska analysens krav på statistiken. AKU (i ett land som Sverige) måste alltså inpassas efter FN:s och EU:s krav på arbetskraftsundersökningar och den måste utformas så att den kan inordnas i underlaget för nationalräkenskaperna. ILO:s rekommendationer för arbetsmarknadsstatistiken har från början varit inriktade på dessa hänsyn.

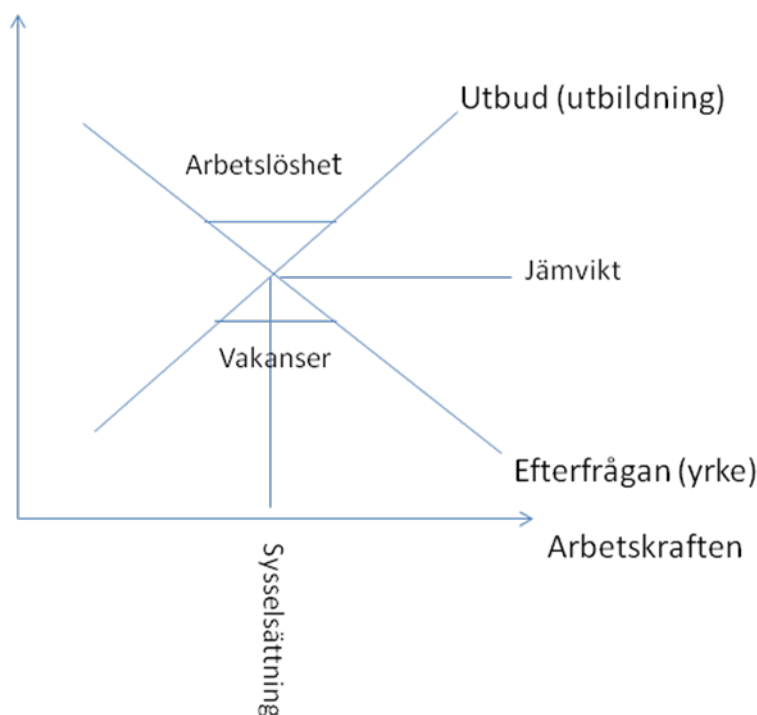
Man kan säga att arbetsmarknadsstatistiken såsom ekonomisk statistik är inriktad på att kartlägga arbetsutbud och arbetsefterfrågan (inklusive arbetslöshet och vakanser) och arbetsvillkoren i olika avseenden. Från social synpunkt har denna uppläggning av statistiken stort intresse men de sociala aspekterna avser också hur individerna på olika sätt har det, hur de mår och behandlas, hur fördelningen ser ut. Intresset inriktas därmed starkt på de arbetslösa och överhuvudtaget på grupper med svag anknytning till arbetsmarknad, på dem som är minst integrerade på arbetsmarknaden. Även här är ungdomsarbetslösheten ett exempel på problemet. Det bör också sägas att man med ökad fokus på grupper med svag anknytning avser att bättre mäta ett (potentiellt) arbetsutbud som inte når fram så bra på arbetsmarknaden. Med den ansatsen är dessa frågor i hög grad av intresse även i den ekonomiska analysen av arbetsmarknaden.

4.1 En teoretisk utgångspunkt

En bild av arbetsmarknaden kan ge en teoretisk utgångspunkt för arbetsmarknadsstatistiken, i första hand av ekonomisk-teoretisk karaktär.

Bild över arbetsmarknaden

Arbetsvillkor: lön, arbetsmiljö, arbetstider

Arbetsmarknadsstatistikens uppgift är att ge kvantitativa data för de variabler som kan sägas ingå i denna bild: de avser individers utbud (inklusive uppgifter om utbildning) och företagens efterfrågan (inklusive uppgifter om yrke=en beskrivning av arbetsuppgifter), arbetsvillkor, ojämviktsproblem (bristande anpassning i form av arbetslöshet och vakanser) etc. Inga av dessa variabler har enkla indikatorer. Utbud, efterfrågan, arbetsvillkor är mångdimensionella fenomen och det måste arbetsmarknadsstatistiken återspegla. De är också ofta svåra att tydligt avgränsa.

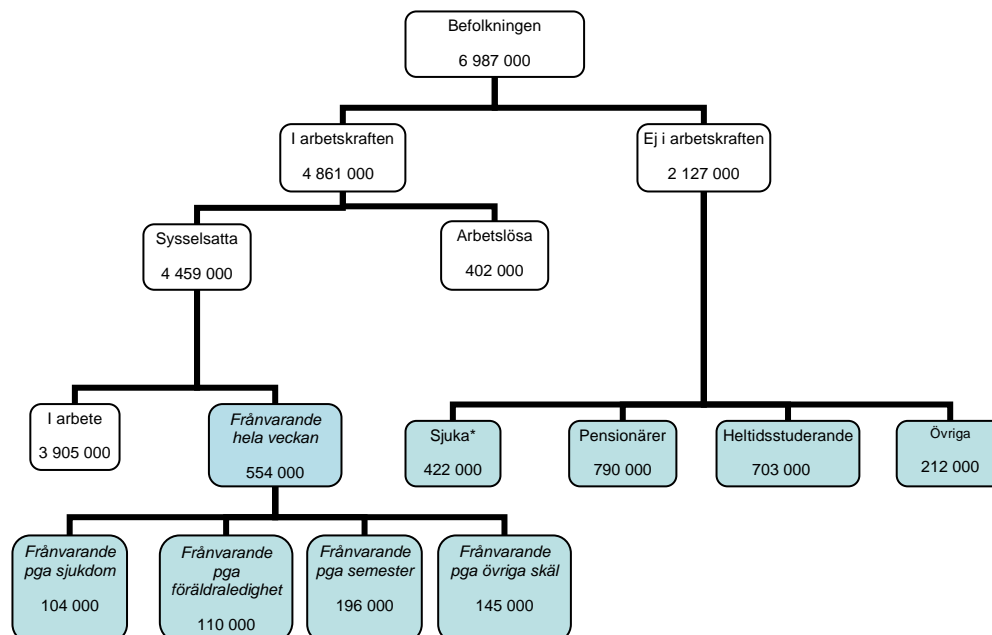
Detta diagram ger en "ögonblicksbild" av nuläget på arbetsmarknaden – med jämvikt som ideal modell. Den ger också en grund för arbetet på *prognoser över arbetsmarknadsutvecklingen*.

Detta diagram ger, just som "ögonblicksbild", en statisk beskrivning av arbetsmarknadsläget. Man behöver för analysen av arbetsmarknaden också en "flödesstatistik" som på mikronivå visar vad som händer över tiden på arbetsmarknaden – som i flöden av olika slag återspeglar arbetsmarknadens dynamik. AKU kan genom att följa individer över två eller flera (upp till åtta) löpande perioder studera sådana *flöden på arbetsmarknaden*. Jag återkommer till detta.

4.2 Begrepp och definitioner

AKU brukar i sin information ge en översiktlig bild av grundläggande begrepp. Den ser ut så här (med data givna för år 2009, kvartal 4):

Befolkningen, 15–74 år, fördelad efter arbetskraftstillhörighet kvartal 4 år 2009

De gråmarkerade rutorna visar vilka undergrupper som ingår i gruppen Personer ej i arbete.

*) Förtidspensionärer av hälsoskäl ingår i gruppen Sjuka.

Några kommentarer:

- 1) I gruppen Sysselsatta inräknas även sådana som är **undersysselsatta** (men alltså delvis sysselsatta).
- 2) I gruppen Ej i arbetskraften finns **latent arbetssökande** (som formellt, med rätta, inte är arbetslösa, de efterfrågar inte arbete aktivt).
- 3) I gruppen Arbetslösa ingår många **heltidsstuderande (som efterfrågar arbete)**.
- 4) Gruppen arbetslösa kan indelas i **kortvarig** och **långvarig arbetslöshet**
- 5) Under rubriken I arbete ges information om både **antal personer** och **antal arbetade timmar** samt om **arbetstider (inkl heltid/deltid)**.

AKU har inte som ambition eller uppgift att ge all den information som är nödvändig enligt den teoretiska bilden – den uppgiften avser hela arbetsmarknadsstatistiken. Men AKU:s redovisning är i hög grad inriktad på att tillgodose många av de behov av statistik som framgår av den teoretiska bilden. Teorin har styrt AKU:s utformning.

Det är ett stort problem att ge rimliga och relevanta definitioner av sådana begrepp. Företeelser på arbetsmarknaden är inte enkelt klassificerade som ettor och nollor – som ett tydligt antingen – eller. De liknar snarare färgskalan som inte har några tydliga gränser men ändå finner vi det menings-

fullt med en uppdelning på olika färger. Det innebär svårigheter för all klassificering på arbetsmarknaden eftersom klassificeringarna avser just någon form av avgränsning. Statistiken måste dra tydliga gränser även där verkligheten inte har tydliga gränser.

De internationella organisationerna – och i AKU:s fall särskilt Eurostats handbok för AKU (LFS) – lägger ned stor möda på att komma fram till rimliga, praktiska definitioner av begrepp och klassificeringar i arbetsmarknadsstatistiken. *I princip bör alla grupper i en tabell vara klart definierade – och inget utvecklingsarbete på SCB är klart förrän det har resulterat i en tabellplan.* Det gäller definitioner av grundläggande *begrepp* som arbetskraft, sysselsatta, arbetslösa, i arbete, frånvarande, arbetade timmar, arbetstider etc. – och samma sak gäller alla andra delar av arbetsmarknadsstatistiken som löner och arbetskostnader.

AKU ger i sina redovisningar siffror för alla dessa begrepp och variabler med kompletterande information om individer i form av ålder, kön, utbildning, yrke, sektor, näringsgren, region etc. För var och en av dem finns utarbetade standarder.

4.2.1 Befolkningen

AKU använder här befolkningsstatistiken (RTB – Registret över totalbefolkningen) som urvalsram och för redovisningar. Det är en jämförelsevis enkel redovisning och det gäller även indelningen i årsklasser, där dock regler gäller för hur indelningarna ska göras. Men också RTB har en del problem, särskilt med att identifiera alla invandrare i Sverige, den s.k. övertäckningen – i RTB ingår sannolikt tiotusentals personer som flyttat från landet, vi vet bara inte vilka. En sakfråga är vidare hur vi vill redovisa svenskar som arbetar utomlands. Det betyder att vi har vissa problem att precis ange ramen för mätningarna av sysselsatta och arbetslösa. RTB ger inte heller goda redovisningar över hushåll. Traditionen var där, fram t.o.m. FoB 90, att vi hade regelbundna folk- och bostadsräkningar (FoB) som gav information om hushållen men dessa har upphört. Vi kan, med en folkbokföring grundad på lägenhetsregister (där vi vet vilka som bor ihop, även i hyreslägenheter), utan särskilda FoB-insamlingar redovisa befolkningen på både individer och hushåll. Det skulle väsentligt öka värdet av stora delar av hela individstatistiken (som därmed även skulle kunna redovisas på hushåll). Vad jag vet så kommer detta att införas med start i en (registerbaserad) HoB 2011. Även AKU har efter krav från EU en viss redovisning på hushåll.

4.2.2 Arbetsutbudet – sysselsatta

AKU beskriver ingående arbetsutbudet. Det mest synliga utbudet är förstas den faktiska sysselsättningen (mätt i personer eller timmar). Till utbudet hör också arbetslösa.

Som sysselsatta räknas de som har en anställning eller arbetar i eget företag/jordbruk som företagare eller medhjälpare. En fråga – som sunda förnuftet anses ställa – gäller om även de som arbetar bara några få timmar i veckan ska räknas som sysselsatta. De är ju inte sysselsatta större delen av vad som kan räknas som en normal heltid (runt 40tim/vecka). AKU är här (i ILO:s efterföljd) obönhörligt konsekvent i sin redovisning: alla som arbetar åtminstone något ska räknas som sysselsatt. Som minimum har

man rent praktiskt angett en timme i veckan. Om någon önskar arbeta mer än deltid – och således kan sägas representera ett arbetsutbud som inte lett till faktiskt arbete – så tas detta med i AKU som en form av undersysselsättning. Antalet *undersysselsatta* är sedan en del av redovisningen och ingår i sysselsatta (men skulle också kunna kallas deltidsarbetslösa). Om någon önskar arbeta utan att arbeta en enda timme – då inräknas man i gruppen arbetslösa.

En klassificering som ställde krav på en högre minsta mängd arbete – säg 10 tim/vecka – skulle avföra ett antal personer med en begränsad anknytning till arbetsmarknaden. Det kan synas rimligt. Men avgränsningen skulle alltid bli godtycklig på ett sätt som allvarligt skulle försämra statistikens konsistens. Notera att 1tim/vecka inte utgör en "avgränsning" utan ett minimibegrepp (för vad som är meningsfullt att redovisa).²

Det finns andra besvärliga avgränsningar i begreppet sysselsatta, t.ex. inom gruppen egenföretagande och medhjälpande i företaget. Det kan vara praktiskt svårt att ge en god redovisning av vad som där utgör ett arbete, hur många timmar som utförs o.s.v. men grundprinciperna gäller likaledes för dem.

Ett annat problem utgörs av "frånvarande" personer som ändå räknas som sysselsatta (men frånvarande). Varför ska de alls räknas som sysselsatta? Problemet uppstår främst när det gäller längre frånvaro, tillfällig frånvaro kan nog förstås. I Sverige kan personer ha en anställning men vara frånvarande, som t.ex. föräldralediga, under långa perioder. Där avgör lagstiftningen: har de anställning räknas de som sysselsatta. Det är konsekvent och rätt eftersom AKU också redovisar antalet frånvarande. På liknande sätt kan långvarigt sjukfrånvarande stå kvar som sysselsatta och utgå först om de t.ex. blir förtidspensionerade (med gammal vokabulär) eller av andra skäl avslutar en anställning. AKU:s redovisning är således konsekvent och inte heller missvisande eftersom hela informationen ges (därmed avses: att dessa personer som redovisas som sysselsatta också redovisas som frånvarande inklusive frånvaroskäl – användaren får denna relevanta information).

En redovisning av gruppen sysselsatta underlättas av att gruppen till stor del karakteriseras av några handfasta egenskaper som att man har en anställning, har gått till ett jobb, bedriver ett företag etc. Redovisningen försvåras av att det i en del fall ändå är svårt att ange ge klara och entydiga kriterier. Kärnan är klar men avgränsningen är svår.

Statistiken beskriver personerna med data om ålder, kön, utbildning, var de arbetar (region), i vilken sektor och näringsgren och i vilket yrke de arbetar osv. Individuppgifter om ålder och kön tas från befolkningsstatistiken, utbildning från utbildningsregistret (UREG) och kudas enligt ISCED, i svensk version SUN 2000. Yrkesuppgiften tas inte från yrkesregistret (YREG) utan samlas in särskilt men kudas enligt ISCO 88COM, i svensk version SSK. Näringsgren kudas enligt Svensk näringsgrensindelning (SNI 2007). Alla dessa uppgifter följer internationella standarder.

² Man har i registerstatistiken över förvärvsarbete ett liknande minimibegrepp, som inte heller är att betrakta som en "avgränsning", i form av en lägsta arbetsinkomst som kriterium på när man ska ingå bland förvärvsarbete (notera att denna statistik bygger på inkomstregistret). Det är tänkt att ungefär motsvara AKU:s definition av sysselsatta.

[I registerstatistiken ger man uppgifter om både var individerna bor ("nattbefolkning") och var de arbetar ("dagbefolkning") och kan då också producera pendlingsstatistik].

ILO och EU har fäst stor vikt vid yrkesuppgiften i både AKU och folkräkningar (som kräver ett mer omfattande yrkesregister). Nästa folkomräkningsomgång i EU är 2011. ILO har inför detta antagit en ny yrkesstandard (ISCO-08). EU kommer inte att ta fram någon egen variant av denna standard. AKU (och några andra statistikprodukter) ska enligt planerna rapportera enligt den nya standarden fr.o.m. 2011. Det kan bli aktuellt att uppdatera den svenska SSSYK med ISCO-08 som grund inför detta.

4.2.3 Arbetsutbudet – arbetade timmar och arbetstider

AKU beskriver sysselsättningen så noggrant att vi fångar in alla utförda arbetstimmar. Vi kan se hur det totala antalet arbetstimmar varierar över veckan, månaden, kvartalet och året. Tack vare att AKU är en kontinuerlig undersökning kan vi se också säsongsmönster och mäta det totala antalet arbetstimmar under en kalendermånad, kvartal och år.

Vecko- och årsarbetstiderna varierar avsevärt mellan olika individer. Antalet totalt arbetade timmar är därför ett bättre mått än antalet sysselsatta när arbetsmarknadsstatistiken används som ekonomisk statistik – d.v.s. som ett mått på den faktiska arbetsinsatsen. Det är en god indikator på hur arbetsmarknaden utvecklas över tiden. Antalet sysselsatta personer är måhända lika viktigt från sociala synpunkter men det finns skäl för att lyfta fram statistiken över arbetade timmar mer än vad traditionen medger.

AKU beskriver arbetskraftsutbudet i termer av personer och arbetade timmar. Det utförda arbetet måste också beskrivas ytterligare – *vilket* arbete utförs? Det beskrivs i en *yrkesklassificering* som i grunden är *en beskrivning av jobben*, inte av individer. Den redovisas i praktiken i relation till individer men en individ kan, i princip, utan svårighet ha flera typer av jobb/arbetsuppgifter – dvs. flera yrken – liksom det är möjligt att ha arbete inom olika näringsgrenar. Arbetade timmar är således inte en homogen företeelse. De återspeglar olika slag av arbetsinsatser – yrken. Vi skulle alltså kunna knyta yrkesklassificeringen till antalet arbetade timmar som en redovisning av utförda jobb (av olika slag).³

Olika slag av arbeten/yrken är ofta förenade med olika lönesatser, de värderas olika av marknaden. Inom ett *givet* yrke kan arbetsprestationerna också variera. Ackord är *ett* sätt att försöka relatera ersättningen till dessa insatser men (tid-) lönen kan också variera *inom* ett yrke. Lönen kan alltså ses som en indikation på arbetsinsatsen, vad avser både olika typer av arbete och olika prestationer inom ett yrke. Att finna en (från denna aspekt) "rätt" lön är uppenbarligen en svår konst och förklarar, utöver rena intressemotsättningar, problemen kring lönesättningen i företagen.

³ ILO har en utförlig beskrivning av principerna för en yrkesklassificering i International Standard Classification of Occupations. ISCO 88. ILO 1990. Man märker i denna skrift svårigheten att hålla sig till att *yrke i princip avser jobben* eftersom statistiken i praktiken alltid avser individer (med olika typer av jobb).

Ralph Turvey – gammal chefsstatistiker på ILO – menade att man i ett system för arbetsmarknadsräkenskaper (labour accounts) skulle knyta en löneuppgift till varje arbetad timme för att få ett konsistent ekonomisk-teoretiskt system. Löneuppgiften skulle då vara det ekonomiska måttet på arbetsinsatsen.

Det finns ofta ett starkt samband mellan individens utbildning och arten av arbetsuppgifter i individens jobb. Typexemplet är yrken som kräver legitimation i form av en viss utbildning: läkare, tandläkare, jurister etc. Man har (inom Prognosinstitutet) beräknat att för ungefär hälften av arbetskraften finns det en stark koppling mellan utbildning och yrke. För övriga innebär ett visst utbildningsval inte en tydlig anvisning på vilket typ av jobb en person kommer att ha. Valet av utbildning är alltså delvis – men bara delvis – ett val av yrke.⁴

AKU beskriver också *arbetstidens förläggning* över tiden. Vi får veta *hur många timmar* varje individ arbetar över dygnet och veckan, med redovisningar av heltid och deltid, och *när* vi arbetar. Vi får därmed veta individernas *arbetschema* över dygnet och över veckan – det vi kallar arbetstidens förläggning. Vi får också veta hur mycket *overtid* som individerna har.

Statistiken över arbetstiden visar också semesteruttaget (som en frånvarorsak). Vi kan mäta den totala omfattningen av semesteruttaget och vi kan se hur den förläggs över året, t.ex. i vilken utsträckning vi håller på att EU-anpassa oss (varmed avses en senareläggning av semester under sommaren, så att en allt större del förläggs till augusti).

4.2.4 Arbetsutbudet – arbetslösa

Gruppen arbetslösa karakteriseras av att de *inte har* ett arbete men *kan* arbeta och *söker ett* arbete (=sökt arbete under de senaste 4 veckorna). De utgör ett arbetsutbud som inte lett till sysselsättning. Det mäts i AKU efter ingående frågor om hur individerna betar sig: om de kan arbeta och faktiskt söker arbete. Arbetsförmedlingarna mäter en delmängd av de arbetslösa i AKU i form av antalet registrerade arbetssökande vid förmedlingarna.

Detta arbetsutbud är inte alltid tydligt avgränsat. Det finns ingen enkel uppdelning mellan dem som uppfyller och inte uppfyller villkoren för arbetslöshet. Kärnan av arbetslösa – t.ex. nyss avskedade personer – är lika klar som kärnan av sysselsatta. En del som arbetar deltid skulle vilja arbeta fler timmar. En sådan person är delvis sysselsatt, delvis arbetslös (i meningen vill ha mer arbete) men inräknas i gruppen sysselsatta. Avgränsningen är då klar och kan accepteras eftersom man också redogör för denna grupp såsom (sysselsatta men) *undersysselsatta*.

Övergången från arbetslösa till personer utanför arbetskraften/arbetsmarknaden är emellertid gradvis och därför oklar. Många som inte räknas som arbetslösa (i AKU) skulle *under vissa omständigheter* kunna och vilja arbeta. Men de söker (under rådande omständigheter) inte arbete. De är då bara *latent arbetssökande* och ligger utanför arbetskraften. Vi har således

⁴ Flera studier från Prognosinstitutet, senast Tema: Utbildning 2009:5. Högutbildades arbetsmarknad.

intressanta former av både undersysselsättning och latent arbetsökande. AKU gör försök att mäta även sådana företeelser och redovisar dem i statistiken.

Det grundläggande kriteriet är att personen utan arbete *söker arbete*. Man försöker då i AKU att klarlägga aktiviteter som bekräftar att personen har sökt arbete. Det är inte någon enkel uppgift och stor möda läggs ner på att finna rimliga kriterier för begreppet *sökaktivitet* som grund för denna avgränsning: i arbetskraften (men arbetslös) eller utanför arbetskraften (såsom ej arbetsökande). Här gäller – i viss likhet med sjukfrånvaron – att långa perioder av arbetslöshet ökar en persons avstånd från arbetsmarknaden. Övergången sker i sak successivt men man försöker finna kriterier som mer exakt avgör när detta sker.

Det finns här en grundläggande likhet i definitionerna av sysselsättning och arbetslöshet. Man har en vid definition av sysselsatta. Det räcker med en timmes arbete i veckan för att ingå i gruppen sysselsatta. Detta väcker en viss reaktion men den saknar grund eftersom AKU ingående informerar om deltidsarbetets omfattning och om önskemål om mer arbete. Vi får alltså veta det vi behöver veta. Man har likaså en vid definition av arbetslöshet, inte i avgränsningen mot sysselsatta (där vinner s.a.s. sysselsättningsbegreppet) men i avgränsningen mot gruppen Ej i arbetskraften. Även detta har väckt en viss reaktion. Man tycker att alltför många betecknas som arbetslösa. Men även här följer AKU en konsekvent linje – och ger dessutom den information som efterfrågas.

Det tycks vara så att arbetslöshet är ett (ännu) mer svårfångat begrepp än sysselsättning. Det är också mer diskussion kring arbetslöshetsbegreppet. Några aktuella exempel gäller heltidsstuderande och ungdomar – undersysselsatta och latent arbetsökande har vi redan behandlat. En förklaring är att arbetslösheten har ett särskilt stort intresse från sociala synpunkter. Det är väl också skälet till att arbetsutbudet i arbetsmarknadsstatistiken överhuvudtaget beskrivs mer ingående än efterfrågan på arbetskraft.

4.2.5 Heltidsstuderande (som söker arbete)

En del studerar heltid men skulle vilja arbeta och kan då – om de kan arbeta och faktiskt söker arbete – ses som arbetsökande/arbetslösa. Enligt ILO:s regler ska de då klassas som arbetslösa i AKU. De uppfyller alla villkoren för arbetslöshet. I Sverige tog regeringen 1987 (mot SCB:s önskemål) ett beslut att undanta dessa från AKU:s redovisning av arbetslöshet (men i ILO- och OECD-statistik redovisades de alltså enligt ILO:s regler). Sverige har sedan (från oktober 2007), som medlem i EU, anpassat sig till ILO:s regler men diskussionen finns alltså om vad som är lämpligt.

Man kan då diskutera två olika saker:

- om ILO:s regler är bra
- om vi ska följa ILO:s regler

Argumentationen i denna rapport är i huvudsak ett stöd för ILO:s regler. Jag menar också att statistiken konsekvent bör följa de riktlinjer som ges för olika begrepp, utan undantag. Det ger den bästa informationen om arbetsmarknaden. Vad som bör betonas är dock att ett enda värde – vilket mått det än avser – aldrig kan ge en fullständig information om arbetsmarknaden. AKU är därför uppbyggt så att den ger en allsidig, mångdimensionell

nell information om mångdimensionella begrepp som sysselsättning och arbetslöshet. AKU ger både

- officiella mått på sysselsättning och arbetslöshet, väl grundade på ekonomisk teori
- och en uttömmande ytterligare information kring båda dessa begrepp som gör att man kan få en mer nyanserad bild än vad enbart ett värde skulle ge, man kan med hjälp av AKU skapa andra sifferserier för särskilda behov.

Man kan inte hävda att AKU:s officiella mått över arbetslöshet är missvisande därför att man tar med arbetsökande heltidsstuderande i statistiken över arbetslösa. AKU informerar om vad siffrorna står för och siffrorna är *inte* missvisande (om än behäftade med en viss osäkerhet) i den meningen att AKU visar just vad arbetslösheten är enligt ett väldefinierat begrepp. Problemet är då inte att AKU:s statistik är missvisande utan snarare att en del användare missförstår statistiken. Men det bör också tydligt redovisas att en stor andel av de heltidsstuderande, som i AKU anger att de skulle vilja arbeta, är ganska nöjda med sin situation som studerande. Många av dem ser sig i första hand som studerande och har en bättre situation än en del andra arbetslösa. Det visar att gruppen arbetslösa inte heller från social synpunkt är en homogen grupp.

Man kan förstås vilja att ILO:s regler ändrades – den diskussionen avser främst det givna exemplet. Men detta vore att försämra statistiken enligt min mening. Man skulle inte konsekvent redovisa det arbetskraftsutbud som definieras av de generella reglerna om att kunna arbeta och söka arbete.

Svårigheten att klart redovisa och avgränsa olika grupper är således i hög grad en återspeglning av att verkligheten inte är sådan att den enkelt delar sig i tydliga grupper. Det gör det viktigt att ha en teori som grund för indelningar och att konsekvent följa den – och samtidigt informera om problemen och möjliggöra även andra indelningar som kan vara relevanta för särskilda syften.

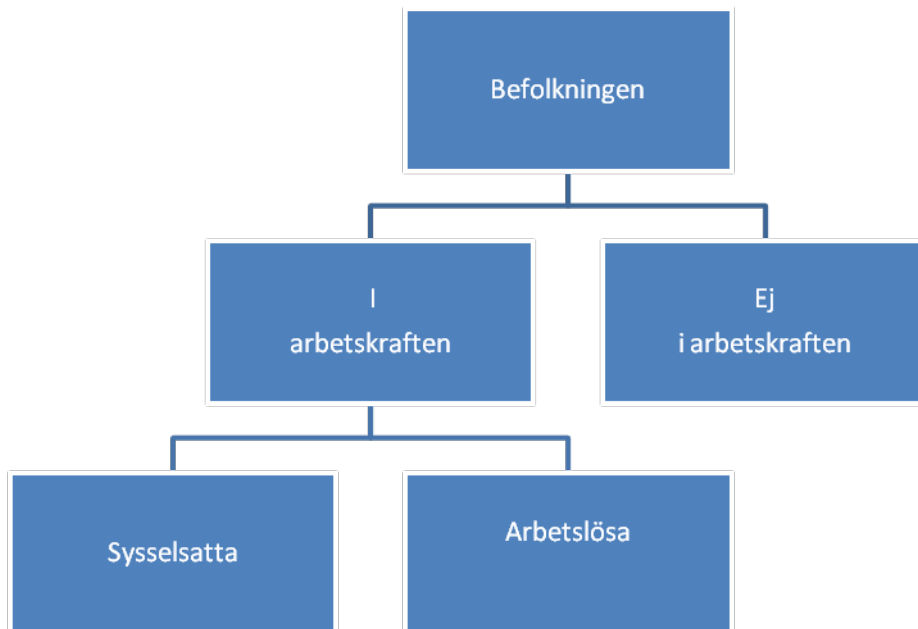
En annan fråga gäller om vi ska följa – eller avvika från – ILO:s regler i vår (interna) redovisning i Sverige. En sådan avvikelse kan motiveras utifrån ett missnöje med själva definitionen, för den som tycker så. Men kravet på internationell jämförbarhet talar entydigt för att vi bör hålla oss till reglerna. ILO, EU och OECD kommer för övrigt att ändå redovisa siffrorna för Sverige enligt ILO:s regler. I juni 2007 beslutade regeringen att upphäva ett tidigare regeringsbeslut från 1987. Det tidigare beslutet innebar att heltidsstuderande inkl. personer i vissa arbetsmarknadspolitiska åtgärder som sökt arbete inte definieras som arbetslösa trots att detta förordas av internationella konventioner och rekommendationer. SCB beslutade att AKU skall fullt ut följa de internationella rekommendationerna fr.o.m. oktober 2007.

Det finns här en mer generell frågeställning. Internationell jämförbarhet kan sägas kräva en likartad statistik i alla länder. Men förhållandena – i detta fall på arbetsmarknaden – kan vara olika i olika länder. *Jämförelser mellan länder* blir då i alla fall svåra att göra och kanske rentav missvisande. Lösningen på detta problem måste vara att ge en sådan information om

arbetsmarknaden i olika länder att tolkningen av statistiken och de internationella jämförelserna underlättas.

4.2.6 Andel av befolkningen eller arbetskraften

Vi har ovan redovisat hur AKU gör sin indelning av befolkningen utifrån arbetsmarknadens perspektiv. Den kan kort beskrivas så här:

Man brukar då relatera arbetskraften till hela befolkningen och får ett mått på befolkningens arbetskraftsdeltagande. Detta mått varierar förstås starkt mellan olika åldersgrupper och man talar ibland om "arbetsföra åldrar" – de som AKU särskilt studerar (15–64 år), visst intresse ägnas även pensionärer eller åldrarna 65–74 år.

Arbetskraftsdeltagandet varierar starkt över tiden. Det kan bero på flera faktorer som:

- förändrad omfattning av arbete utanför arbetsmarknaden (oredovisat, obetalt arbete)
- ökad utbildning
- förändrad pensionsålder
- förändrad sjuklighet
- förändrad ålderssammansättning (och av andra grupper)

I ett modernt samhälle kommer AKU i princip att fånga upp allt arbete i förtjänstsyfte. Dit räknas inte fritidsarbete (vilket inte ses som ett problem här). Inte heller inräknas hemarbete som inte ingår i en förvärvsverksamhet typ jordbruk eller annat företagande. Det handlar då särskilt om kvinnornas arbetskraftsdeltagande och om behandlingen av obetalt arbete. I historiska och internationella jämförelser måste detta beaktas eftersom skillnaderna i förvärvsarbetets omfattning kommer att vara mycket stora i olika kulturer utan att detta på ett rättvisande sätt återger hela bilden av befolkningens arbete. I u-länder kommer lågproduktiva verksamheter lätt att övergå i gruppen utanför arbetskraften – gränsen är obestämd.

En annan viktig faktor är den ökade utbildningen i särskilt yngre grupper – se även nästa avsnitt om detta. Det livslånga lärandet (för alla åldrar) har också ökat men i långt mindre omfattning. Det ökade deltagandet i utbildning har kraftigt minskat arbetskraftsdeltagandet och det är då inte ett misslyckande utan en avsedd effekt. Det är också stora internationella skillnader i befolkningens deltagande i utbildning. Detta bör beaktas i historiska och internationella jämförelser.

Det finns många andra faktorer som påverkar andelen av befolkningen i arbetskraften. Pensionsåldern spelar in, sjuklighet och hälsa, kulturella faktorer osv. AKU redovisar alltid så strikt som möjligt vilka som enligt ILO:s regler tillhör arbetskraften. Det är en rättvisande redovisning för den som känner dessa regler. Men det finns anledning att framhålla hur lätt en rättvisande statistik kan misstolkas om man inte beaktar orsakerna till ett förändrat deltagande i arbetskraften.

Det är alltså stora variationer i arbetskraftsdeltagandet: mellan länder, över tiden, mellan olika åldrar, mellan olika andra grupper, mellan olika regioner osv. Det framgår direkt av statistiken över arbetskraftsdeltagandet. I redovisningar för *hela befolkningen* spelar det givetvis också stor roll hur ålderssammansättningen förändras över tiden eftersom olika åldrar (även inom 15–64 år) har olika arbetskraftsdeltagande – motsvarande gäller mer eller mindre för en rad andra grupper.

Frågan är hur man ska redovisa underkomponenterna i arbetskraftsdeltagandet: sysselsatta och arbetslösa. *Vilken nämnare ska man ha?* AKU redovisar andelen arbetslösa *i relationen till arbetskraften* (och därmed också andelen sysselsatta). Det är för att visa hur stor del av dem söker arbete (arbetskraftsutbudet) som *inte* får arbete. Det är en mycket central information som väl hänger samman med det teoretiska synsätt som ligger bakom AKU men också med vad som en påfallande relevant fråga: hur svårt är det att få jobb, hur många misslyckas? Man kan också sätta antalet arbetslösa *i relation till hela befolkningen* – AKU erbjuder även denna möjlighet. Men den siffran blir lätt missvisande när man gör jämförelser med andra tider, områden och grupper av skäl som framhållits ovan. Samma arbetslöshet får olika sifferuppgifter allteftersom arbetskraftsdeltagandet varierar. När kvinnorna började gå ut på arbetsmarknaden, från mycket låga arbetskraftstal, skulle deras arbetslöshet, mätt i relation till hela befolkningen, lätt ha framstått som mycket liten även när den var jämförelsevis hög enligt AKU. Omvänt kan ungdomsarbetslösheten enligt AKU i dag framstå som orimligt hög, mätt i relation till arbetskraftsandelen inom denna grupp – se nästa avsnitt. AKU följer hela tiden en konsekvent linje och möjliggör samtidigt alternativa beskrivningar för en fördjupad analys.

AKU redovisar inte antalet sysselsatta i relation till arbetskraften. Det är inte så intressant när arbetslöshetssiffrorna är redovisade. De blir ju 100 procent tillsammans. Som ekonomisk statistik är det dock viktigt, ja rentav centralt, att följa utvecklingen av det utförda arbetet i ekonomin. Det mäts bäst genom antalet arbetade timmar och den statistiken är utförligt redovisad i AKU. Det mäts också genom antalet sysselsatta och det är, inte minst för historiska analyser och prognoser, av stort intresse att se *hur stor del av befolkningen som faktiskt arbetar*. Den uppgiften intar alltid (i en eller annan form) en central plats i analyser av *försörjningsbördan* – hur många ska i

genomsnitt försörjas av en sysselsatt person? AKU ger underlag även för sådana studier och redovisar löpande dessa siffror om *sysselsättningsintensitet*.

4.2.7 Ungdomsarbetslösheten⁵

Det är rätt naturligt att ungdomar (och invandrare), som har problemet att *ta sig in* på arbetsmarknaden, har mer problem än andra på arbetsmarknaden mer etablerade grupper. Under hösten 2009 har arbetslösheten i gruppen 15–24 år varit över 20 procent (sep: 24.3%). Det är självfallet ett mycket högt värde och ett allvarligt problem. Det är just en sådan sifferuppgift, en sådan information som (utan att i sig vara missvisande) behöver kompletteras med ytterligare information. Vad man i detta fall bör framhålla är att ungefär hälften av denna åldersgrupp studerar och ungefär hälften tillhör arbetskraften. *Procentuppgiften avser arbetslösheten bland de ungdomar som tillhör arbetskraften*. I relation till hela befolkningen (i denna åldersgrupp) skulle siffran alltså ungefär halveras. En mycket stor del av arbetslösheten utgörs vidare av heltidsstuderande (som söker jobb) – exkluderas denna grupp vore siffran ca 15 procent (av arbetskraften) och ca 7 procent (av åldersgruppen). Man kan informera om detta utan att anse att AKU bör ändras. Om man begränsar sig till åldersgruppen 15–19 år (gymnasieåldern) blir uppgifterna ännu svårare att tolka – där tillhör en ännu mindre andel av gruppen arbetskraften.

AKU:s siffror är inte missvisande men det kan vara så att jämförelserna av ungdomarnas sysselsättning och arbetslöshet kräver extra information för att bli korrekt uppfattade. Det är lätt att tro att siffran för arbetslöshet avser en relation till hela åldersgruppen och det är en missuppfattning. Jämförelser över tiden (och möjligen internationellt) kan också påverkas av ungdomars ändrade beteende och ökade tekniska möjligheter att lätt anmäla sig som arbetssökande till arbetsförmedlingen – om detta har jag inte några kvantitativa data som underlag. Det är också en intressant notering av långtidsarbetslösheten i Sverige är relativt låg i internationell jämförelse och särskilt låg för just ungdomarna. Bedömningen av ungdomarnas situation på arbetsmarknaden måste bero även på sådan information, inte minst från ett socialt perspektiv. Ständigt bekräftas hur heterogena de olika grupperna på arbetsmarknaden är även "internt".

4.2.8 Grupper med svag anknytning till arbetsmarknaden⁶

Det klassiska målet för sysselsättningspolitiken är full sysselsättning. Det anger en stark ambition men det är inte alltid en tydlig målsättning – begreppen är som framhållits inte alltid enkla att applicera på arbetsmarknaden. Man kan därför också diskutera hur man ska nå *nya* grupper på arbetsmarknaden. Det gäller då grupper som har en svagare anknytning till arbetsmarknaden och som inte alltid i statistiken kommer med i begreppet arbetskraften.

⁵ Se här bl.a. AKU kvartalsmeddelande 2009, nr 2, Välfärd 2009, nr 3 och Arbetsmarknaden 2009, nr 5.

⁶ AKU:s kvartalsvisa tabeller "tabeller avseende befolkningen ej i arbete, 15–74 år, kvartal", som publicerades för första gången under 4:e kvartalet 2008, beskriver dessa grupper

Man skulle med utgångspunkt från "AKU-begreppen" kunna diskutera tre grupper:

- personer helt utanför arbetskraften (men i befolkningen 15–74 år)
- arbetslösa utanför gruppen sysselsatta (men i arbetskraften)
- frånvarande utanför gruppen i arbete (men i gruppen sysselsatta)

Det är givetvis den första gruppen som främst avses men även en del grupper arbetslösa kan i praktiken vara rätt långt från arbetsmarknaden. Den grupp som då skulle urskiljas är särskilt långtidsarbetslösa och måhända en del arbetslösa i högre åldersgrupper. Den tredje gruppen torde vara av mindre intresse men även här kan ett långvarigt frånvarande från arbete vara eller bli ett problem.

Anknytningen till arbetsmarknaden får samtidigt inte vara så svag att varje anknytning till arbetsmarknaden bedöms vara orimlig. Det gäller således personer med någon potential för arbetsmarknaden men där något skapar hinder för en god sysselsättning. Diskussionen kan vidare sägas avse de åldrar som AKU undersöker: 15–74 år (med ringa betoning på gymnasieåldrarna) – "hela den arbetsföra befolkningen".

Målet är i alla tre fallen att uppnå ett jobb för alla (som vill och kan arbeta, även om en del inte sökt arbete). Det är arbetslinjen som gäller.

Ambitionen bakom denna diskussion om grupper med svag anknytning till arbetsmarknaden ligger i att man så starkt lägger vikt vid att öka möjligheterna för dem som av tradition eller andra skäl ligger utanför arbetslivet (utanför arbetskraften eller långvarigt utan jobb eller med långvarig frånvaro) men där bedömningen är att de långsiktigt skulle kunna komma in i arbetslivet. Det kan finnas både ekonomiska och sociala motiv för detta:

- att öka *arbetsutbudet*
- att få med fler i arbetslivet, *i sysselsättning och i arbete*
- och därmed fler *med arbetsinkomster*.

Inriktningen blir då att främst studera personer utanför arbetskraften, i princip hela befolkningen (i relevanta åldersgrupper). Vi har i figuren ovan ("AKU-trädet") tagit med tre grupper: *sjuka, pensionärer och heltidsstuderande* – utanför arbetskraften återfinns också gruppen latent arbetssökande. Antalet i utbildning har kontinuerligt (om än inte helt jämnt) ökat under mycket lång tid. Det gäller särskilt postgymnasiala studier sedan gymnasieskolan byggts ut till att omfatta nästan alla i åldrarna kring 16–19 år. Ökningen därefter avser därmed särskilt ungdomar 20–24 år. I dessa åldrar *minskar* därmed sysselsättningsgraden (sysselsatta/befolkningen) så att den nu är nere i ca 35 procent. Det kan inte enbart ses som ett misslyckande – till stor del snarare som en framgång för utbildningspolitiken. Frånvaro som avser *semester* och *föräldradighet* ligger på liknande sätt utanför diskussionen. Satsningen måste alltså gälla övriga områden och grupper.

Man har öppet deklarerade målsättningar att öka sysselsättningsgraden bland pensionärerna, att minska andelen sjuka och minska den korta och långa sjukfrånvaron och att minska andelen förtidspensionerade (gammal terminologi). Det handlar om att öka andelen arbetskraft i (den vuxna) befolkningen, att öka andelen sysselsatta i arbetskraften och att öka andel i arbete bland de sysselsatta.

Det finns också en grupp Övriga som AKU inte närmare har studerat. Det handlar då om olika grupper av delvis marginaliserad karaktär. Det finns en del information att hämta från den totalräknade registerstatistiken men mer information krävs av "AKU-typ". Det är då nödvändigt att öka urvalet för att ge en säker information om även en del mindre grupper. Det kan också bli fråga om att ställa ytterligare frågor för att få nya typer av information.

En analys av grupper med svag anknytning till arbetsmarknaden kräver ett djupare utnyttjande av AKU och dess paneler och en utveckling av statistiken: vidgat innehåll, fler redovisningar av små grupper (vilket kräver ett utökad urval) och av strömmarna över tiden i form av s.k. flödesstatistik. "Regeringen har även tillfört SCB resurser för att utöka urvalet i AKU med 24 000 individer per kvartal från och med andra kvartalet 2009. Med hjälp av urvalsökningen blir det bl.a. möjligt att betydligt mer detaljerat än tidigare följa hur personer byter mellan olika arbetsmarknadstillstånd. Publiceringen av statistiken där hela det större urvalet används planeras att ske från och april 2010"⁷.

4.3 Flödesstatistik

Arbetsmarknadsforskningen var under keynesianismens dagar i hög grad inriktad på makroekonomisk forskning kring utbud och efterfrågan och konjunkturvariationer. Alltjämt lever Keynes idéer men inriktningen har sedan åtminstone 1970-talet alltmer inriktats även på individers beteende på arbetsmarknaden. Även vid god efterfrågan på arbetskraft fanns en inte obetydlig arbetslöshet. Forskningen blev därmed även mer inriktad på arbetsutbudet än tidigare och sysselsättningspolitiken alltmer på arbetsmarknadspolitiken med inriktning på att förbättra arbetsmarknadens funktionssätt. Den Rehn-Meidnerska modellen är just en sådan utveckling av keynesiansk sysselsättningspolitik. Detta ställde nya krav på hela arbetsmarknadsstatistiken och för AKU:s del en utveckling mot flödesstatistik.

AKU började redan på 1980-talet att arbeta med möjligheten att komplettera AKU med flödesstatistik i ett projekt om bruttoströmmar⁸. Det var ett projekt som i hög grad motiverades av arbetsmarknadsforskarnas önskemål och presenterades inför EFA-delegationen som stödde förslaget. Under 1990-talet fortsatte utvecklingsarbetet, nu även under medverkan av Ante Farm⁹. Arbetet utmynnade i ett förslag till tabellplan, med utgångspunkt från befintlig statistikinsamling. Förslag fanns också till några nya frågor. Efter en del smärre revideringar presenteras nu regelbundet sådana tabeller från AKU.¹⁰

⁷ 2010 års vårproposition, prop 2009/10:100. Sidan 136

⁸ Projektet initierades av Karl-Erik Kristiansson. Under 1990-talet medverkade Ante Farm, Jonny Zetterberg och Hassan Mirza på olika sätt i det fortsatta arbetet.

⁹ Se Arbetslöshet, nyanställningar och vakanser i flödesstatistik, Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken 1997, nr 3. En senare version är Flödesstatistik från AKU, Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken 2005, nr 4.

¹⁰ Tabeller från AKU finns för åren 1997–2004 och med ny EU-anpassad statistik för åren därefter med början i flöden mellan kvartal 2 och 3 år 2005.

Man har i förslaget följande former av status på arbetsmarknaden (arbetsmarknadstillstånd):

- Sysselsatta (SY) med uppdelning på Fast anställda (FA) och Tidsbegränsat anställda (TA) samt Företagare eller medhjälpande (FM)
- Arbetslösa (AL)
- Ej i arbetskraften (EA)

Man kan här studera olika typer av begrepp:

- flöden: utflöden och inflöden
- kvarstående kvoter: som chansen att behålla ett fast jobb eller risken att stanna i arbetslöshet
- övergångsandelar: som chansen att få ett fast jobb eller risken att hamna i arbetslöshet

Man kan vidare studera dessa flöden och kvoter för olika grupper som

- kön,
- ålder
- utbildning
- inrikes/utrikes födda
- region

Huvudsakliga arbetsmarknadstillstånd är Sysselsättning, Arbetslöshet och Ej i arbetskraften. Man har dock indelat sysselsatta i tre delar: fast anställda, tidsbegränsat anställda och företagare/medhjälpare. Man kan urskilja många fler tillstånd men urvalsstorleken i AKU anger vissa begränsningar, särskilt om man vill redovisa dessa grupper med uppdelning på kön, ålder och andra variabler. Omvänt ställer önskemålen om ökad redovisning krav på ökade urval i AKU.

De flödestabeller som har redovisats under den första perioden har varit:

- Flöden mellan olika tillstånd – antal
- Flöden mellan olika tillstånd – andelar
- Kvarstående kvoter
- Arbetslöshetsrisker
- Jobbchanser

Poängen med flödesstatistik i AKU är som synes att man kan redovisa hur enskilda personer flyttar mellan (eller stannar kvar i) olika arbetsmarknadstillstånd från en period till en annan. Flödesstatistiken kan visa både vägarna *från* olika arbetsmarknadstillstånd och vägarna *till* olika tillstånd och därmed visa både goda och dåliga vägar från och till olika tillstånd.

Det finns önskemål om ytterligare redovisning. Ett förslag är att redovisa rekryteringen till fasta och tillfälliga jobb¹¹. Man kan också se om en tillfällig anställning leder till i första hand arbetslöshet eller om den ofta leder

¹¹ En rapport om av Ante Farm om Rekryteringsstatistik i AKU, är planerad att publiceras i SCB:s serie Bakgrundsfakta 2010.

vidare till en mer permanent anställning¹² – en fråga som ofta varit under debatt. Man skulle på liknande sätt, med relevanta indelningar, kunna studera deltidssarbetets effekter – leder det till arbetslöshet eller till heltid osv. Man skulle vidare kunna dela in arbetslösheten i två tillstånd som AKU använder: kortvarig och långvarig (över 6 mån) arbetslöshet.

Detta studium av individers beteenden måste ha särskild relevans för analyser av marginalgrupper och grupper med svag anknytning till arbetsmarknad: vad förklarar dessa företeelser och hur kommer man över i statusgrupper som permanent sysselsättning? Man indelar därför personer som är i arbete men frånvarande hela veckan i följande grupper (efter frånvarorsak): sjuka, föräldralediga, semester och övriga. Det är intressant att diskussionen om utanförskapet har lett till ett ökat intresse för den tredje huvudgruppen: Ej i arbetskraften. AKU redovisar därför redan nu en uppdelning av Ej i arbetskraften i fyra grupper: sjuka, pensionärer, heltidsstuderande och övriga.

Man kan också se hur dessa flöden och kvoter förändras över tiden/konjunkturen och därmed även få snabba indikatorer på hur arbetsmarknaden förändras.

Regeringsuppdraget till SCB består därför i att utveckla och löpande redovisa flödesstatistik i AKU. Kraven är att redovisa:

- Hur befolkningen i arbetsför ålder fördelar sig mellan olika arbetsmarknadstillstånd
- Hur lång tid personer befinner sig i respektive tillstånd
- Flöden och kvarstående kvoter mellan de olika arbetsmarknadstillstånden

Med särredovisning för kön, ålder, utbildningsnivå, inrikes/utrikes född samt region och – ”där så är möjligt” – med korstabuleringar.

Regeringen ställer därutöver förslag om redovisning av:

- För de två första dimensionerna: fler demografiska och kompetensgrupper
- Flöden mellan arbetsmarknadstillstånden I arbete, frånvarande hela veckan och Ej i arbetskraften.
- Nya frågor om hur lång tid personer är sysselsatta, hur många och hur länge personer är sjukfrånvarande på deltid samt hur många som är sjukpensionärer på deltid
- Flöden till och från Ej i arbetskraften uppdelas efter huvudsaklig verksamhet
- Flödesstatistiken bryts ned på ytterligare demografiska och kompetensgrupper

¹² Första gången en sådan statistik användes i offentliga utredningar var i Aktiv arbetsmarknadspolitik, SOU 1996:34, sid 53 ff.

5 Arbetskraftsefterfrågan

5.1 Arbetskraftsefterfrågan – tillsatta jobb

Efterfrågan på arbetskraft kan sägas vara härledd från efterfrågan på varor och tjänster i näringslivet (en "derived demand"). Bedömningen av efterfrågeutvecklingen på arbetsmarknaden blir därmed i hög grad en bedömning av den allmänna ekonomiska konjunkturutvecklingen – med en viss tidsförskjutning i efterfrågan på arbetskraft. Det gäller vid både uppgång och nedgång. Det senare har varit uppenbart under den aktuella ekonomiska krisen som dock ännu inte drabbat arbetsmarknaden alls så hårt som under krisperioden 1991–1994. Till detta kan en viss labour-hoarding (hamstring av arbetskraft) ha bidraget.

Arbetsgivarnas efterfrågan avser i princip olika arbetsuppgifter för produktionen av varor och tjänster. Dessa arbetsuppgifter samlas i form av *jobb* för att motsvara individers utbud av arbetsinsatser.¹³ Ett jobb utformas s.a.s. i mötet mellan företagets efterfrågan på arbete (och därmed på arbetskraft, någon som utför arbete) och individers utbud på sådant arbete. Saken kan också beskrivas omvänt: att individer (mot betalning) efterfrågar arbetsuppgifter medan företagen (med betalning) erbjuder sådana arbetsuppgifter. Jobben har då karaktär av anställningar. För egenföretagare gäller det att arbeta direkt mot en marknad för varor eller tjänster.

Arbetskraftsefterfrågan kan också beskrivas i näringsgrenstermer. Olika näringsgrenar kan ha olika utvecklingstendenser med olika arbetsuppgifter/jobb – för produktion mot en ständigt förändrad marknad. Utvecklingen i näringslivet påverkar därmed efterfrågan på yrkeskunskaper. Vi har på utbudssidan funnit ett samband mellan *utbildning och jobb*. På efterfrågesidan finns ett motsvarande samband mellan *näringsgren och jobb*.

Det finns ingen särskild mätning av företagets *totala* efterfrågan på arbetskraft. Den realiserade sysselsättningen – eller de tillsatta *jobben* – kan dock sägas vara ett mått även på efterfrågan av arbetskraft. I den meningen mäter AKU – liksom annan arbetsmarknadsstatistik – även efterfrågan på arbetskraft. Det är då också rätt att statistiken redovisas med både yrke och näringsgren.

5.2 Arbetskraftsefterfrågan – vakanser¹⁴

Det framgår av den teoretiska bilden ovan att vi behöver information även om den icke tillgodosedda efterfrågan, d.v.s. förekomsten av vakanser. Denna information är för bedömningen av utvecklingen på arbetsmarknaden rimligen av likartad betydelse som informationen om arbetslösheten. Statistiken har länge haft brister på denna punkt. En viss information har

¹³ ILO definierar jobb som "a set of tasks and duties executed, or meant to be executed, by one person", Se ILO:s ovan nämnda skrift om ISCO88, sid 2.

¹⁴ Se Bakgrundsfakta till Utbildnings- och arbetsmarknadsstatistiken 1999:2."

vi fått från arbetsförmedlingarna som har rapporterat om till arbetsförmedlingen anmälda lediga platser men vi har numera i företagsstatistiken också en mätning av vakanser. Den ovan redovisade bilden var en av inspirationskällorna till förslaget om en sådan statistik.

Det mer "administrativa" begreppet vakanser – närmast i betydelsen av utannonserade tjänster – kan synas klart men det stämmer inte alltid med det ekonomiska begreppet vakanser som en icke tillgodosedd efterfrågan. Företagen kan utlysa tjänster "i förväg" och det formella beslutet om en tillsättning av platsen kan ske långt innan den tilltänkte personen faktiskt tillträder. Företag kan också avstå från utannonsering om den inte bedöms som meningsfull – jämför den latent arbetslösheten.

I den svenska företagsstatistiken definieras en ledig plats som att "arbetsgivaren har påbörjat extern rekrytering av en medarbetare men ännu inte anställt någon (ännu inte tillsatt jobbet)". Tanken är just att mäta "jobb utan person" precis som vi mäter "personer utan jobb". Men jobb är inte lika tydliga som personer. Det är svårt att mer precist definiera när brist på arbetskraft tar formen av jobb som ännu inte är tillsatta. Vi bör dock erinra oss om att även om personer är "tydliga" så är de, som framhållits, inte alltid "tydligt" arbetslösa. Avgränsningarna är svåra och det gäller även båda begreppen vakanser och arbetslöshet.

I denna statistik finns också information om avgångna och tillsatta platser. De belyser på olika sätt utvecklingen av efterfrågan på arbetskraft.

AKU belyser företrädesvis utbudet på arbetskraft och är inte lämpad för en statistik över vakanser men det syntes mig ändå lämpligt att säga några ord om denna statistik med utgångspunkt från den teoretiska bilden.

5.3 Arbetsvillkoren

Arbetsvillkoren gäller både olika ersättningar (lön m.m.) och arbetsmiljön. De förra hanteras inom lönestatistiken och berörs inte mer här. Den senare kan studeras inom ramen för AKU och utgör också ett inslag i Eurostats LFS. Ett särskilt tillägg av arbetsmiljöfrågor finns sedan 1989 i den svenska AKU:n. Ytterst handlar denna punkt om de totala anställningsvillkoren (för en anställd) och de totala arbetsvillkoren för en egenföretagare.

5.4 Konjunktur och struktur

Vi har på arbetsmarknaden ett utbud av arbetskraft och en efterfrågan på arbetsuppgifter. Arbetsutbudet måste inriktas på att utföra vissa typer av arbetsuppgifter och/eller arbetsefterfrågan måste på något sätt omvandlas till en efterfrågan på arbetskraft. Det handlar om mötet på arbetsmarknaden. Där finns (minst) två problem:

- Att utbud och efterfrågan (vid givna arbetsvillkor) inte alltid är lika stora.

Det handlar dels om det totala arbetsutbudet mätt i personer och arbetstimmar, dels om den makroekonomiska utvecklingen och den ekonomiska konjunkturen och vad de mer specifikt betyder för arbetsefterfrågan på arbetsmarknaden. Grundproblemet är: räcker den effektiva efterfrågan på arbetskraft till för hela utbudet? Tidigare tolkade man en hög arbetslöshet

som ett uttryck för "den permanenta arbetslösheten" men nu avser man i första hand en varierande *konjunkturarbetslöshet* (i keynesianska termer).

- Att utbud och efterfrågan på olika områden (även om de är ungefär lika stora) inte alltid möts effektivt i form av tillsatta arbetsplatser och utförda jobb.

Det handlar om arbetsmarknadens funktionssätt. Här kan man tala om en *funktions- eller friktionsarbetslöshet*. Den varierar också över tiden och beror på hur väl arbetsmarknaden fungerar. Men arbetsmarknaden fungerar aldrig perfekt. I den meningen är den också en permanent arbetslöshet – för enskilda individer dock av kort varaktighet om arbetsmarknaden fungerar väl.

Det framgår inte självklart av statistiken vad som är resultatet av det ena eller det andra problemet. *Konjunkturarbetslösheten* kan givetvis variera avsevärt, från i princip ingenting och med en påtaglig allmän brist på arbetskraft – som kan mätas i vakanser – till en omfattande allmän arbetslöshet av typ 1930-talet och perioden 1991–1994 och även under den nuvarande krisen om än i mindre omfattning.

Även i goda konjunkturer har vi en viss arbetslöshet – vad ekonomerna brukar kalla NAIRU (Non-Accelerating-Inflation-Rate-Unemployment). Det är en arbetslöshet i god ekonomisk balans och motsvarar alltså *friktionsarbetslöshet*. Den har inte ett entydigt värde. Arbetsmarknadens funktionsförmåga och därmed friktionsarbetslösheten kan också variera över tid och rum.

Även i dåliga konjunkturer förekommer brist på arbetskraft i form av vakanser på några områden och även i goda tider förekommer betydande arbetslöshet på några områden. En sådan arbetslöshet brukar kallas *strukturarbetslöshet*. Den skiljer sig från en *allmän* konjunkturarbetslöshet just i det att den inte är allmän. Den skiljer sig från friktionsarbetslöshet i det att den återspeglar en brist på arbetskraftsefterfrågan just på ett visst område.

Den samtidiga förekomsten av både arbetslöshet och vakanser belyser (bristerna i) arbetsmarknadens funktionssätt – förmågan att få tillgång och efterfrågan på arbetskraft att mötas. I beskrivningen av det heterogena arbetsutbudet och den lika heterogena arbetsefterfrågan finner vi en del av förklaringen till svårigheterna att klara denna matchning av dessa komponenter på arbetsmarknaden.

Det kan alltså förekomma både

- löpande obalanser mellan de kvantitativa storheterna på utbud och efterfrågan (överskott eller brist på arbetskraft) vilket vi tolkar som en konjunkturrell utveckling
- och obalanser mellan de kvalitativa kraven på utbud och efterfrågan vilket vi tolkar som att de helt enkelt inte alltid passar ihop. Vi har också en ständig brist på information (hos arbetsgivare och arbetstagare) som försvårar och försenar i princip möjliga möten i form av jobbtillsättningar.

Svårigheterna att skilja på *friktions-, strukturell* och *konjunkturrell* arbetslöshet hänger ihop med svårigheterna att tydligt redovisa arbetslöshet och vakanser. Mätproblemen hänger ihop med dessa variablers heterogena

karaktär. Det medför i sin tur att arbetsmarknaden består av en mängd olika, mer eller mindre sammanhängande, *delarbetsmarknader*: för olika geografiska områden, för olika utbildningar/yrken, för olika näringsgrenar etc.

Struktur- och konjunkturkomponenterna kan också variera för varje enskild delarbetsmarknad. Det innebär stora svårigheter att enkelt beskriva arbetsmarknadsläget för "hela" arbetsmarknaden. Vad är det? En begränsad ort, en region, ett land eller EU eller hela världsmarknaden? Ett sätt att beskriva detta är att använda uttrycket "konjunkturen är alltid splittrad". Konjunkturläget slår olika på olika områden. Det blir då svårt att ange vad som gäller för större områden (som omfattar *många* delarbetsmarknader). Det blir svårt att hävda att vi inom större områden inte har någon konjunkturarbetslöshet – på någon delarbetsmarknad kan konjunkturarbetslöshet finnas även i ett allmänt gott läge. Om man nu inte vill beskriva *alla* dessa problem – utom möjligen ojämnavikt mellan tillgång och efterfrågan *totalt* i ekonomin – som en bristande funktionsförmåga på arbetsmarknaden (då allt skulle vara friktionsarbetslöshet).

Det är rimligt att *både* göra makroekonomiska bedömningar av en allmän konjunktursituation *och* studera förekomsten av delarbetsmarknader och därvid analysera alla dessa typer av arbetslöshet. Det finns både en allmän-ekonomisk komponent och en komponent som avser arbetsmarknadens funktionsförmåga.

Jag upprepar att statistiken inte utan vidare avgör svaret på sådana frågor. Det kräver en analys av både arbetsmarknaden och statistiken och ställer därmed också krav på statistiken. Ett sådant krav är en statistik som ger ökad insikt i hur arbetsmarknaden fungerar. Ett sätt är att inrikta sig på individers beteende på arbetsmarknaden med utgångspunkt från i arbetsmarknadsforskningen genererade hypoteser.¹⁵ Det finns här sedan länge ett allmänt krav från forskningen på mer individdata i form av flödesstatistik.¹⁶ Totalräknade register har av naturliga skäl goda möjligheter att tillgodose sådana krav. *AKU är emellertid genom sin omfattande information om varje enskild individ av alldeles speciellt intresse för denna uppgift och har genom sin (jämförelsevis stora) urvalsstorlek en hel del möjligheter att också producera sådan statistik.*

¹⁵ Se t.ex. Flödesstatistik i arbetsmarknadsforskningen, Bakgrundsfakta till arbetsmarknads- och utbildningsstatistiken 1997, nr 2.

¹⁶ Se t.ex. Konferens om arbetsmarknadsstatistik den 18 mars 1999. Bakgrundsfakta 1999:3.

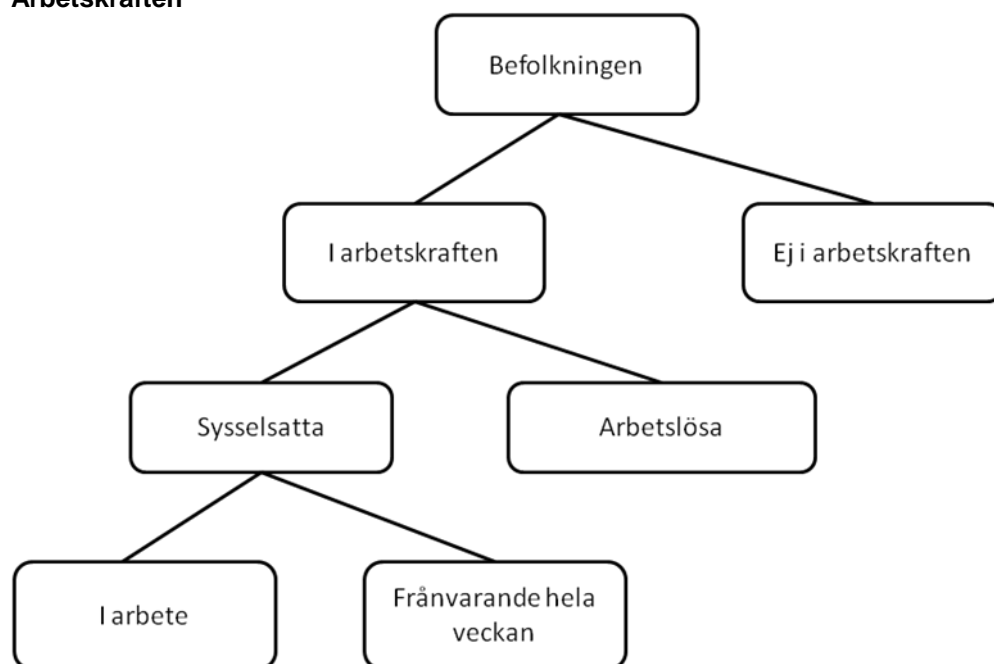
BILAGA

Några grundläggande definitioner i AKU

Arbetskraftsstatus

Figur 1 anger kategorier för *arbetskraftsstatus*, som mer ingående definieras nedan.

Figur 1. Grundläggande klassificering avseende arbetskraftsstatus
Arbetskraften

Arbetskraften utgörs av personer som antingen är sysselsatta eller arbetslösa enligt nedanstående definitioner. Övriga klassificeras som *ej i arbetskraften* eller med synonymen *utanför arbetskraften*.

Relativa arbetskraftstalet: Andelen (%) personer i arbetskraften av befolkningen 15–74 år.

Sysselsatta omfattar följande grupper:

- personer som under en viss vecka (referensveckan) utförde något arbete (minst en timme), antingen som avlönade arbetstagare, som egna företagare (inklusive fria yrkesutövare) eller oavlönade medhjälpare i företag tillhörande make/maka eller annan medlem av samma hushåll (=sysselsatta, i arbete).
- personer som inte utförde något arbete enligt ovan, men som hade anställning, arbete som medhjälpare hushållsmedlem eller egen företagare (inklusive fria yrkesutövare) och var tillfälligt frånvarande under hela referensveckan. Frånvaron räknas oavsett om den varit betald eller inte (=sysselsatta, frånvarande från arbetet). Orsak till frånvaron kan vara sjukdom, semester, tjänstledighet, (t.ex. för vård av barn eller studier), värnpliktstjänstgöring, arbetskonflikt eller ledighet av annan anledning.

Personer som deltar i vissa arbetsmarknadspolitiska program räknas som sysselsatta. Det kan gälla t.ex. offentligt skyddat arbete, Samhall, start av näringsverksamhet eller anställning med lönebidrag eller anställningsstöd.

De sysselsatta består således av anställda, fast och tidsbegränsade anställda, samt företagare och medhjälpande hushållsmedlem.

Fast anställda omfattar personer med tillsvidareanställning.

Tidsbegränsat anställda omfattar personer med vikariat, anställningsstöd, säsongarbete, provanställning eller objekts/projektanställning samt övriga former av tidsbegränsade anställningar.

Undersysselsatta omfattar personer som är sysselsatta men som arbetar mindre än de skulle vilja göra och som hade kunnat börja arbeta mer under referensveckan eller inom 14 dagar från referensveckans slut.

Arbetslösa omfattar följande grupper:

- personer som var utan arbete under referensveckan men som **sökt** arbete under de senaste fyra veckorna (referensveckan och tre veckor bakåt) och **kunde** arbeta referensveckan eller börja inom 14 dagar från referensveckans slut. Arbetslösa omfattar även personer som har fått ett arbete som börjar inom tre månader, förutsatt att de skulle ha kunnat arbeta referensveckan eller börja inom 14 dagar från referensveckans slut.

Relativa arbetslöshetsstalet: Andelen (%) arbetslösa av antalet personer i arbetskraften.

Arbetslöshetsmått

I Sverige har heltidsstuderande fram till och med AKU:s septembermätning 2007 inte klassificerats som arbetslösa, även om de uppfyller villkoren för att räknas som arbetslösa. Med heltidsstuderande i AKU avses personer som går i reguljära utbildningar såsom grundskola, gymnasieskola och högskola, men också vissa arbetsmarknadspolitiska program vilka betraktas som utbildning. I stället har de hänförts till gruppen "ej i arbetskraften". Detta har avvikit från ILO:s rekommendationer och EU:s riktlinjer. Från och med AKU:s oktobermätning 2007 ändrades detta till gängse internationell standard på så sätt att heltidsstuderande som aktivt söker arbete och är beredda att ta ett arbete räknas som arbetslösa.

"Ej i arbetskraften" omfattar:

- personer som varken är sysselsatta eller arbetslösa. Gruppen omfattar bl.a. personer som är studerande (se dock ovan om heltidsstuderande som sökt och kan ta arbete), pensionärer, hemarbetande, värnpliktiga eller långvarigt sjuka..

Latent arbetssökande

En delgrupp av "ej i arbetskraften" utgörs av de *latent arbetssökande*. Det är personer som velat och kunnat ta arbete under referensveckan men inte sökt något arbete. Till denna grupp hänfördes också t.o.m. AKU september 2007 heltidsstuderande som sökt arbete, se ovan.

Anknytningsgrad till arbetsmarknaden

Klassificerar befolkningen i nedanstående kategorier:

- *Fast anknytning*; är personer med fast anställning samt företagare och deras medhjälpande familjemedlemmar.
- *Lös anknytning*; är personer med tidsbegränsad anställning samt ej sysselsatta personer som arbetat någon gång under det senaste året.
- *Utan anknytning*; är ej sysselsatta personer som inte arbetat under det senaste året. Gruppen inkluderar arbetsförmögna och personer med arbete/vistelse utomlands.

Studier

Frågor ställs om personen studerat under referensveckan och i så fall om studierna var hel- eller deltidstudier. Vidare efterfrågas antalet studietimmar under referensveckan.

De europeiska kraven på AKU vidgades för 2007. Fr.o.m. januari 2007 ställs också en fråga avseende studier någon gång de tre veckorna närmast före referensveckan samt en fråga om studierna avsåg heltidsstudier.

Till och med uppgifter avseende december 2006 har man i AKU genomgående frågat endast om förhållanden en viss given vecka, den s.k. referensveckan.

- 2007:1 Några väsentliga sysselsättningsbegrepp i den officiella statistiken
- 2007:2 Registerbaserad aktivitetsstatistik
- 2008:1 Ungdomar utan fullföljd gymnasieutbildning – en undersökning med många utmaningar
- 2009:1 Longitudinell Integrationsdatabas för Sjukförsäkrings- och Arbetsmarknadsstudier (LISA) 1990–2007

ISSN 1654-465X (online)
ISSN 1103-7458 (print)
ISBN 978-91-618-1521-0 (print)

All officiell statistik finns på: **www.scb.se**
Kundservice: tfn 08-506 948 01

All official statistics can be found at: **www.scb.se**
Customer service, phone +46 8 506 948 01